

ПРЕСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

М. Соуч Бєла.

Виходить кожної неділі.

Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібних рукописів редакція авторам не звертає.

Ч. 35.

Вецляр, 3. грудня 1916. р.

Р. II.

„Принципіально нічого не має“.

Вже перед двома місяцями появилася в часописях вістка з Росії про безуспішне прохання полтавського поміщика Шемета о відкритті української гімназії в Лубнях. Але вже самий факт, що таке прохання було піднято, дещо говорив собою, бо раніше зовсім даремне і навіть небезпечно було б піднесення такого прохання.

І дійсно, зміна політики російського правительства що до українства підтверджується пізнішими вістками після того, як прохання Шемета пішло до вищої урядової інстанції.

Як відомо, вже від 6. листопаду прийшла зі Стокгольму телеграма, що „російський міністер просвіти позволив отворити в Лубнях або Києві українську гімназію, в котрій викладовою мовою має бути українська“.

Ще пізніше прийшла й друга вістка, що українській депутації, яка була у того ж міністра, сей міністер заявив, що „нема ніяких принципіальних перешкод для закладання українських народних і середніх шкіл“.

Що ж се є? Як се розуміти після всего того, що ми, Українці, призвичаїлись бачити з боку російського правительства?

Се є не що инше, як старий, випробований спосіб російських політиків іти ніби

на уступки в той мент, коли вони почувують себе в скрутному становищу. В такий мент ці політики на який час ховають свій нагай за спину і лівою рукою починають злегенька гладити противника по шереті, даючи деякі півобіцянки, а тим часом викидаючи, як би міцніше знов сісти верхом на того противника.

Заворушилися працюючі маси в 1905. році, підняли міцний клич проти гнобителів і—пообіцяли політики зверху „нові порядки“, землю, свободу, дали маніфест, а з часом скрутили вдесятеро.

Взяли Німці Польщу, утворили Полякам державу,—стали й російські політики до Поляків більш залицятися і вже обіцяють відкрити для них університет...у Києві.

Стали прокидатися Українці, стали їх підпирати держави Європи,—і російські політики від Мілюкова до Ігнатєва стали підходити до Українців і починають промовляти, що „нема ніяких принципіальних перешкод“.

Ця заява: „принципіально нічого не маю“, „розуміється, звучить і так, що мов—„попробуй ще з нами побороти ся“, однак в цілому вона не мале значіння має.

Вже офіційно йде в архів той клич, що й до сього часу панував, клич, що „не

било, нет і не может бить українського языка“.

Нині міністер просвіти своєю офіційною заявою зазначає, що була, є й буде українська мова, бо жив, живе й буде жити український народ.

Разом з тим можна бачити на цій зміні поводження з нами російських політиків те, що тільки страх, тільки сила змушує їх віддати те, що вони за довгий час у нас відняли.

Нині український народ не задовольнить ся обіцянками, а буде рішуче йти аж до повного здобуття свободи й усіх своїх прав.

Інт-нал.

Закон 9-го листопаду.*)

Нужда російського селянина на початку нашого століття дійшла до крайніх розмірів. Займаючись майже виключно хліборобством, він не має змоги жити з його. Величезна більшість селян має до оброблення землі так мало і так вона виснажена, що ніяк не хватає задля виживлення сім'ї й виплати всіх податків. Учені люди підраховали, що російський селянин має до своєї розпорядимості три рази менше землі, як би він міг обробити сам, своїми руками, без підмоги наймита. Збільшити земельну власність коштує непомірно дорого, бо ціна на землю страшенно підняла ся у гору. Платня за арендовану й купчу землю не тільки забирає увесь дохід із неї, але веде селянське господарство до повного знищення. Селяни голодали, продавали худобу й необхідні в господарстві річі. Та нужда від того не зменшувала ся, навпаки ще більшала. Довго терпів російський селянин, та нарешті терпець йому увірвав ся. Доведений нуждою через безземелля до крайності, він кинув ся шукати землі. Перші великі земельні бунти (ще в 1901 р.) підняли ся на Україні, в полтавській та харківській губерніях. Зголоднілі селяни кинулись на панські маєтки, нищили їх, забирали хліб, сіно, картоплю. Це був голодний бунт. „Нехай дадуть нам їсти, а ні, так ми самі все візьмемо“—казали селяни. Вони вважали цілком законним і справедливим відібрати у поміщиків їх же руками випрацьований хліб.

Але зпершу в широких селянських масах рух харківських та полтавських селян не найшов одностайної підмоги. Тільки сумні наслідки нещасливої для Росії війни з Японією та широка революційна пропаганда так само серед селянства, як і

серед робітників, розкрили їм очі на російські не порядки, на те, що самодержавіс губить Росію.

І от в 1905. році селянський революційний рух широкою хвилею розливається по всій Росії.

На першому пляні він має яскраво зазначені вимоги землі, від котрої селяни тільки й мають хліб і котру вони вважають за єдине средство для виплати податків і взагалі для свого життя.

Російський робітник теж зрозумів, яке важке значіння має для здійснення його революційних цілей перемога селян над поміщиками й тому одним з перших домагань виставив передачу всієї землі в руки селян без жадного викупу. Він розумів, що перехід землі від поміщиків до селян дасть величезний товчок господарському піднесенню селянства, а з ним і всій Росії; що відібрання у поміщиків землі позбавить їх економічної й політичної влади над селянами й положить цілковитий кінець російському дворянському самодержавію.

Правительство зрозуміло небезпеку від здійснення цих вимог і поспішило поставити їм свою програму, котра й виплила в законі 9. листопаду, 1906. року, про вихід із общин*) і перехід на хуторські хазяйства.

В чім же суть цього закону?

В тім, що замість рівномірного на підставі трудової норми наділення безземельних та малоземельних селян казённою, монастирською, царською та поміщицькою землею правительство наділило дуків-селян землею, яку вони різними неправдами загарбали від сільської голоти.

Хоч Росія країна перш усього хліборобська, та проте це не обергло її від загального порядку життя в капіталістичному ладі, де один розживається працею багатьох. В селі також одні розоряли ся, нищили ся, попадаючи в руки лихварів а другі багатіли, збираючи в свої руки від бідних земельку.

І цар з міністрами стали до помочі тим лихварям і сочинили закон, в котрому радять багачам—виділяйте ся скорше з общини, забирайте з собою всі багатства, котрі ви всякими неправдами відібрали в сусідів і виходьте на хуторі, робіть ся поміщиками!

—А ми ж то як? ми при чому зостанемо ся?—питають голодні бідняки.

—А до вас нам діла нема!—відповідає їм перший міністер царя, Столипін. Чим скорше ви видохнете всі, тим краще! Ми помогаємо багатіти тільки сільським глутаям-павукам. Ми їх руку держимо, за те й вони будуть нашу руку держати, а як ви, голота нещасна, здумаєте бунтувати, то вони поможуть нам скоро усмирити вас.

*) Авторів цієї статті на конкурсну тему присуджено другу нагороду.

*) Община—громадське володіння землею.

Така ціль правительства. Зробити сіре дворянство, внести в широку масу працюючого селянства заколот, одвернути увагу селянської голо-ти від поміщиків і зробити нову підпору із дуків-хуторян, котрі підуть по слідам вірних цареві міністрів проти голо-ти разом „з білим“ дворянством.

Ціль „добра,“ хитро придумана. Над цім заміром самодержавія варто глибоше залумати ся. Над тим, як ця славетна реформа проводила ся царським правительством у життє, ширше зупиня-ти ся не будемо. Пригадаємо лише, що багато було загублено селянських жизний, багато людей на-ложило своїм життєм лише тому, що відмовили ся виходити на одруб.

Так самодержавне правитель-ство відроджує „добробут села“ й розцвіт „сільського господар-ства“, ради котрого воно по його словам, видало закон 9. листопаду. Цей закон ніякої користи безземельному та малоземельному селянству не приніс. Він не тільки не поліпшив його долі, не тільки не підняв культурного стану його, а нав-паки—ще погіршив. Він тільки ще дужче зміцнив право приватної власности на землю й можливість переходу її з рук до рук, від чого стогне й буде стогнати наш єдиний кормилець, селянин-хлібороб.

Головною причиною селянської нужди є малоземелле та нерівномірний розділ земель. Про

се останнє нема чого й балакати: досить порівняти земельне багатство якого-небудь поміщика з біднень-ким наділом першого ліпшого робочого селянина й відразу стане ясно, що значить „нерівномірний розділ земель“.

А хіба ж закон 9. листопаду усунув ці при-чини? Може додали земельки селянам, або змень-шили податки?

Ні! це все лишило ся по давньому. Зміна зайшла лише в тому, що з одного боку правитель-ство своєю реформою утворило класу дрібних земельних власників, незалежних від громади, а з другого—зруйнувало безліч дрібних хазяйств, бо зіставивши при 2-3 десятинах, селянин їх продавав та робив ся наймитом, або йшов на Сибір, на „вольні землі,“ відкіля жебраком повертав ся в рідний край.

Ніякі бюрократичні (чиновницькі) заходи, ніякі їх закони й реформи подібні закону 9. листо-паду не можуть розв'язати земельного питання, бо вони узглядняють інтереси поміщиків і оборо-няють їх.

Для того, щоб поліпшити долю селянина-хлі-бороба, треба в корні змінити цілу систему земле-володіння та сільського господарства.

Багачам легко устроїти своє хуторське хозяй-ство, у них є капітал, дешеві робочі руки, досить

Що дієть ся на робітничих командах?*)

II.

Але й організації вже не лякають ся на ро-бітничих командах наші земляки. І чого лякати ся? Не такий страшний чорт, як його малюють. В та-борі називали організацію „ліворуцією“, а тут на командах трудно без неї й обійти ся; вона тобі допомагає, улекшує життє. Спільне життє й заняттє, голов-но між шахтовими чи фабричними робітни-ками, веде мимоволі до єднання, доказує, що гро-мадою дібеш ся всього лекше, скорше й певніше, ніж одинцем, бо „громада великий чоловік.“ Ось приміром: самому прати біллі трудно; даємо прати німецьким діткам у село, але ті з кожного беруть у двоє більше, як одинцем даємо прати, а лиш половину платимо, як всі разом збираємо біллі й оддаєм у одно місце прати. З покупками те само. Курці купують разом велику коробку цигарет і ділять поміж себе; виходить, що як кожний собі купує малу пачечку цигарет, то одна цигарета стоїть о 2 пфеники дороще. Або ще одно. На одній команді був німецький Полячок переводчиком, що

не передавав вірно те, що наші люди говорили й що їм говорило ся; із цього виникали всякі непо-розуміння, знущання, арешти, забастовки, навіть утечі бували. Не було ради, аж усі разом зєдна-ли ся, заявили інспекційному офіцеру на шістьмі, що виною тут переводчик та рішучо всі зажадали, щоб аби забрали від них цього переводчика, або їх перевели на иншу команду. Успіх був: переводчи-ка забрали, а всі часові стали з людьми обходити ся дуже чемно. Правда, що й наші люди гляділи один за одним, аби не було знов якої приключки. В иншому шахті цивільні робітники дозволяли собі негарно поступати супроти наших людей, але коли за одного й за другого обстали всі товариші, то все змінило ся на добре. Такі й подібні випад-ки заставили наших земляків до єднання, до ор-ганізації, хоч ще без статутів і регулямінів, але так до організації з людським, громадянсь-ким порядком.

Так отже і поза табором бувають організації, голов-но економічної натурн. А треба признати, що й ті, котрі в таборі противили ся всякій органі-зації, тут на командах стали самі гуртувати людей, поробили ся провідниками. Хоч не вдало ся їх зискати для таборових організацій, то організацій-на робота в таборі не лишилася ся без добрих на-

*) Див. ч. 34. „П. Л.“

худоби. У них і до виділу, до нового закону діло йшло, як найкраще: розживали ся, багатіли чужою кривавицею, загрибали все до своїх рук.

А голода, пнучись до хutorських хазяйств, розоряєть ся, збільшуючи дешевий пролетаріят (робітників), а цим користують ся капіталісти-фабриканти та заводчики й як найдешевше купують робочі руки.

Земельне питання велике й мудре. Воно не повинно рішити ся чиновниками в міністерських канцеляріях та поліцейських управах, воно повинно бути рішене в народніх комитетах, вільно вибраних самими селянами.

С. Офіра.

„У Мезопотамії, в країні рік Тігра
і Евфрата, відбувають ся завзяті бої.“
З газет.

О, як би воскрес ти нині,
Прародителю Адаме,
І побачив рай Едемський
З його пишними садами,
Той куточок благодатний,
Де ти з Богом вів розмову,
То, запевне, з переляку
Вмер би, праотче, ти знову!..
Твою тихую оселю
Осквернили твої діти:

Вмісто раю люте пекло
Розвели, несамовиті;
Всю Едемську долину
Вкрили трупом свого брата
І рудою окрасили
Води Тігра и Евфрата.
Де колись по волі Бога
Процвітало древо жи́зні,
Там по волі чоловіка
Люта смерть панує нині....
Люта смерть, пекельні муки,
Стогін, сльози і прокляття...
То, прабатьку, бенкетують
Твої діти—люди-браття...

* *

Гірко плакав ти, Адаме,
Як твій первенець лукавий
Над своїм молодшим братом
Учинив злочин кривавий,—
Що ж робив би ти, прабатьку,
В нашу тяжку годину?
Де набрав би сліз—оплакати
Кожну вбитую дитину?...
Дякуй Богові благому,
Що, во гніві правосуднім,
Він судив тобі не жити
Вічно в світі многолюднім..
Нині спиш ти і не бачиш

слідків, а поучила навіть і противників, як вести організаційне діло де—будь у життю. А на це ж і вчать усяких наук і організацій у таборі, аби у будучому життю уміли люди дати собі раду, бо табор існує лиш короткий, непевний часок, а людське життя, слава Богу, не кінчить ся полонем, а триває довше і має доволі труднощів. Ходить о те, щоби час полону не пропустити марно, щоби його використати як слід, улекшити собі життя в полоні й у будучині. І ця ціль досягаєть ся.

Взагалі приходить ся ствердити, що наші люди на жаль аж по утраті добра стають це добро цінити як слід. Із цього й ясно, чому так багато людей просять ся назад до табору, хотять взяти ся до того, чого передом чогось бояли ся, або чого не хотіли. Та тепер по новим німецьким розпорядкам може дістати ся назад у табор лише не багато людей, через те, що багато людей хоч і прихильних просвіті й організації, і тих, що розкаляли ся, мусить такн остати ся на роботах поза табором. Не вміли користати з доброї нагоди, а тепер уже запізно. Але на втіху тим землякам, що будуть поза табором, можна сказати, що опіки над ними таборові організації не зрікають ся, а противно—ще більше ними будуть турбувати ся, ніж це було до тепер, і помогати муть їм, чим можна.

Впрочім,—як каже наша пословиця,—нема зла, що не вийшло б на добро. Таке й тут. Чим менше нагоди й вільного часу в наших людей до науки й організації, тим більше вони почувають потребу науки й організації, шукають їх самі.

Чим більше працюють тілесно, чим тяжше їм, тим більше прагнуть і духової поживи, просвіти й розради, як це завважено, приміром, на командах у Альтефельді, Майцлярі, Аценгайнї, Нідер.—Омі, Флензунгені, Цолгавзі, Грефенску та в Голцанелер Гіте і ин. За те вже менше запалу й охоти до просвіти й організації межі товаришами, що їм легше живеть ся, приміром, на хазяйських роботах. Це бачимо хоч би й із жертв на добродійні цілі і писем та замовлень книжок і часописів. Та й наш батюшка, що відвідував недавно людей на робітничих командах, правив Богослуження, сповідав, проповідував і списував і подав дальше просьби й жалі наших людей, може це потвердити. Він між иньшим сказав, що люди по шахтах,—а ці тяжче живуть, як другі, надзвичайно радо слухають Божого слова, зворушують ся словом правди до глибини душі, розкають ся до щирих сліз, а навіть без усякого зазиву зложують поважні жертви на своїх товаришів у лязаретах, на калік, на окрасу церкви, на часопись, на орга-

Того зла, що скрізь панує,
І не чуєш, як несите
Твоє плем'я бенькетує.
Ще й вину кладе на тебе
За всі лишеняка народні
І—погане—проклинає
Тебе й гріх твій первородний.

В марті, 1916 року.

К. Искра.

Із таборового життя.

Т-во „Січ“. У четвер, 23. листопаду, відбули ся товариські сходи, на яких виголошено реферат про галицькі Січі.

По рефераті відбула ся дискусія, направлена до вирішення питання, в який спосіб зорганізувати такі т-ва у нас, на російській Україні, як що, доведеть ся по війні повернути ся знову під московську кормигу. Дискусія „пройшла з оживленням“, в ній приймало участь 10 товаришів.

В суботу, 25. листопаду, відбули ся січові вправи в гімнастичній салі, в 10 б'льоці. Музика на вправах не грала з незалежних від нас причин.

Січовиків є тепер 68. . . С. Зубченко.

Генеральна Старшина. 24. листопаду відбуло ся надзвичайне засідання Генеральної Старшини, на якому залагоджено декілька спеціальних та дрібних біжучих справ.

На черговому засіданні 27. листопаду Генер. Старшина прийняла звіти з діяльності таборових організацій за останній тиждень та залагодила звичайні біжучі справи. С. К-ий.

Віче. 25. листопаду, в суботу, відбуло ся чергове віче з таким денним порядком: 1. Світові події, 2. Таборові справи, 3. Вільні внесення.

Про світові події говорив т. П-ий, який спершу торкнувся справи мира, а потім перейшов взагалі до світових подій. Як видно з часописий, усі держави довоювались так, що далі нікуди—війна дійшла до самої вищої точки. Усі предбачають безцільність дальшого ведення війни і рішуче заговорили про справу мира. Німецький канцлер висловив ся, що Німеччина при всякім разі є готова до заключення миру, аби тільки згодили ся другі держави. Вона може виступити з французької території, возстановити Бельгію, уважити Англії, але всю вагу звертає на схід, до Росії, яка муситиме заповняти втрати Німеччини, хоть і потеряла в цій війні більше всіх, як людьми, так і грошми.

До подій на фронтах т. П-ий оповів, що англійські й французькі війська, сильно напірали на річці Соммі, але виловили багацько людей, а здобули мало: один тільки кілометр. Війська осередніх держав поставили в трудне становище Румунію, а тим самим і Росію, Францію й Англію.

Англіїці робили заходи перетягнути на свій бік Швецію, аби зручніше можна було доставляти муніцію в Росію, але Швеція рішуче відмовилась, бо голос народа там має силу.

нізації, на волинські школи; просять книжок і часописів і бажають учити ся в таборі; при цій нагоді треба піднести, що на робітничій команді в Флензунгені один земляк сам зложив аж 20 м. на хорих.

Із цього, що тут сказано, бачимо, що наші земляки на робітничих командах не дармують, а противно—багато прихильніше ставлять ся до просвіти й організації, ніж у таборі; стають самодіяльні, освідмлюють ся, учать ся й організують ся. Сподіваємо ся, що наші мужі довіря, які вже перебувають на робітничих командах та ще пойдуть туди, ще більше поширять та угрунтують цю працю між земляками. П. К.

Впертий Дмитро.

В полоні він живе другий рік і багато дечого за цю пору перетерпів, пережив, зате не мав нещастя переїздити з табору до табору, як інші: Попав зразу в Н., в лязарет, а звідтіль спровадили його сюди. Приймав участь в упорядкованню цього табору: возив глину, каміння, дошки для бараків, копав рівчакі і обкладав дерном доріжки. Бувало й гірше та—нехай йому, лучче не згадувати. Як одкрилась тут школа, став лютим ворогом її і всіма

силами старається не піддаватись „іскушенню.“ Радо вірить, що десь у другому таборі немає цієї школи, немає політики, але ж виїзжать не рішається. Через що? Хто його знає!

„Тведий, як камінь і упертий, як бик!“ говорять про нього деякі з товаришів і ті, що мали вже діло з ним. І прозвали його „упертим і твердим.“ Є й такі, що й хвалять його за упертість: „молодець—мовляв—не піддається на політику!“

„Які докази не давай, все одно не помагає!“ говорили деякі. „Дай—думаю—я з ним побалакаю, вже я його переконаю!“ Але думка думкою осталась, а слушного випадку не траплялось поговорити з Дмитром. А Дмитро за ту пору просвіщав ся читанням книжечок, як от сказ. о Св. Антонії, о Ів. Кроштадським, о „Вреді богатства“ і т. п. та лаяв всіх школярів „подлецами.“ Та ось і удалось мені з ним поговорити. Як зайшла у нас розмова, добре не памятаю, здається про грамотність, про потребу вчитись. Слово за словом і ми так добре розходились: я йому про своє, а він про своє. Коло нас аж кучка людей зібралась та зацікавилась нашою розмовою.

„Нехай буде так, кажу я йому, але як по вашому, чи треба нам отут вчитись бороти ся з лихом, вчитись, щоб знати дещо про себе й про других?“

За пізнім часом таборові справи не обговорювались. На вічу було до 400 люда.

Л. І.

Таборова школа. З понеділка, 28. листопаду, відкрита таборова початкова школа. Поки що є відкриті три групи школи, а в дальшій діяльності будуть відкривати ся нові групи та добавляти ся нові предмети науки відповідно потребам і обставинам життя.

За перші дні учеників записало ся до 80 душ. Разом зі школою функціонують поки що і загально-просвітні курси, на котрих читають ся лекції більше для тих т. т., що покінчили початкову школу.

Т-во Старших бараків 29. листопаду відбуло загальні збори. На зборах затверджено статут і ухвалено присвятити Т-во ім. І. Мазепи. Були порушені ще деякі важні справи, але за браком часу збори були перервані і обговорення справ відложено до слідуючих зборів. Ухвалено скликати надзвичайні збори на середу, 6. грудня.

Руш-Голь.

Віче. В середу, 29. листопаду, в Народному Домі, під проводом Т-ва „Воля“ відбуло ся віче, яке мало своїм предметом промови й дискусії на тему: „Кріпацьке право в Росії.“ Ся тема не була до кінця додержана промовцями, але від того цікавість віча не утратилась.

Зпочатку т. Б-ко зробив огляд суспільного руху та змагань і ідей поступових людей за кра-

щій державний лад, за кращу долю людства на протязі послідніх віків. Промовець вказав, що багато було за ці віки гарних, поступових думок та боротьби за кращий лад, але ж загальний поступ ішов дуже повільно і люде все мало вгадували свою дорогу вперед і тих, що приходили ту дорогу освітити.

Шкода, що промовець вживає багато незрозумілих для слухачів слів і понять, як „сентименталізм“, „ідеологія“ і т. п., не стараючись балакати по простому та як ближче до провідної думки.

Далі говорив т. Б., який згадав борців за визволення селян з тяжкого кріпацтва та про ті обставини, як севастопольська війна, що допомагають народові здобувати свої права. А в кінці промовець зазначив, що коли закон проводить ся знизу, то він буде корисний для народу, а як закон даєть ся зверху, без участі в тому народу, то він буде тільки для верхів корисний.

Потім появляється на підвищенню незнайомий промовець і заявляє, що він хоче поки що поговорити з товаришами на „чисто російській мові.“ Голова віча йому дозволяє. Тільки ж вже з перших слів видно стало, що новий промовець хоче говорити не на тему віча і голова се йому зауважив, звертаючись за рішенням до віча. Віче просить промовця говорити, що хоче. (Голос ззаду: „пусть скажет і на російском языке!“).

Промовець починає по російськи розясняти про гімн—„Боже, царя храни“ і „Ще не вмерла Україна“ і влучним порівнянням і розкриттем високого зміслу українського гімну виявляє всі свої симпатії в сей бік, кажучи, що коли вже спі-

Дмитро недобре подивив ся на мене й одповів: „На чорта, як це не в Росії, а в Германії і усе це для пользи Германії.—

—По вашому виходить—кажу йому я—що може наука зовсім непотрібна нам?—

—А нащо вона здалась, коли і без науки добре жити!—отказує, не задумуючись Дмитро. Бачу я, що далеко так не поїдеш, а треба приклад в руку, як кажуть. От я й начав:—Усе це добре,—кажу я. Дмитро з недовірем подивив ся на мене й чекає далі.

—У Вас, наприклад, земля є?—питаю.

—Немає!—була відповідь.

—Та він і жінку лишив у скарбовій хаті! сказав поблизу мене землячок, але я, буцім, не дочув і почав далі.—Ви заробили грошій і захотіли купити земельку,—то ви дасте тому гроші, а собі земельку заберете і більш нічого?

—Хіба ж дурний хтось без документа землю купувати?—одказує питанням Дмитро.

—Треба документ зробити?

—Треба.

—А документ хто зробить?

—Волосне правління!—А то ще й до вищих прийдець ся—додав я. Дмитро згоджуєть ся.

—Пішли ви, скажем, до волости, чи куди там написали вам документа і вже аж потім виявилось, що документ не вірно зроблений і землю, яку купили, можете втратити—хто тут винен?

—Сам винен!

—Тото ж—бо аби був грамотний зміг би прочитати, ознакомити ся про цю справу і помилки не було б. Так?

—Так.

Зі всім цім Дмитро згоджуєть ся. Ну, думаю собі, і далі згодить ся. От я йому й кажу:—Виходить, що наука потрібна при всякім разі і вчитись треба?

Здорово замислив ся Дмитро. З боків вже чулись одобряючі слова: „так, правда!“ і я радів, що зміг доказати так просто Дмитрові, але тут він з обуренням підвівсь і, бризкаючи слиною мені в лице, закричав:—„Ідїть к чортовій матері! Думаєте, що соглашусь з вами, думаєте, що зроблюсь изменником, як ви?“... Дальше він тільки лаявся. Його боліло й інакше він чи й міг поступити при своїй впертості. Я скорше залишив його,—нехай втихомирить ся, але все таки не кидаю надії його переконати. Мала сила з часом камінь точить.

Л. Любисток.

вати гимн ранком і вечером після молитви, то тільки—„Ще не вмерла Україна“...

При піднятій настрої промовець пропонував заспівати національний український гимн, і всі з завязатом гарно проспівали —„Ще не вмерла Україна“.

Послідуючі промовці говорили вже далі тільки за гимни та знаходили все більші глибини й краси в дійсно патріотичному гимні за український народ, за його свободу.

Людей було до 300 душ. За вичерпаннем часу віче було закрито, а слідуюче віче Т-ва „Воля“ оголошено на третю середу.

В. Г.

ВІЙНА.

(від 22. до 30. листопаду 1916.)

Французько-англійський фронт.

Минулого тижня на сім фронті були слабші перестріли артилерією. Німці взяли 26. листопаду 4 офіцери і 157 Англіїців у полон. На прочих фронтах на заході було спокійно.

Болгарсько-македонський фронт.

Попереднього тижня зайняли Французи Монастир. Дня 27. листопаду перли французько-сербсько-російські війська на нові позиції болгарсько-німецькі від Тростова до Макови на північний захід від Монастиру. Але їх відперли Болгари й Німці з гір Черна з великими втратами.

Семигородсько-румунський фронт.

По битві під Тергу Іпу зайняли Німці Крайову і посунули ся 24. листопаду на захід до ріки Амоти. Макензен перейшов Дунай коло Свістова від сторони Болгарії. Під заслоною мраків зроблено понтоновий міст, зайнято на лівім березі причілок Зімніцеа, після чого австрійська фльота з німецьким відділом піонерів моторами перевезла армію Макензена. Він зайняв місто **Александрію**. А вслід будується міст для перевозу артилерії. Австрійські війська захопили над Дунаєм місто **Турну-Северін і Орсову**; болгарські—**Калефату і Дюрдієво**. Макензен поступив тимчасом на північ і злучив ся з армією Фалькенгайна з півночі у місті Слятіна, так що тепер Німці, Австрійці і Болгари йдуть на захід валом від Карпат аж до Дунаю, вже пруть Румунів на річку Ведеа. Румуни ставили розпучливий опір, з самих полків букарештських було втрат 20.000. Вони зруйнували залізницю з Пітешті до Букарешту і з Букарешту до Черної Води. Дістало ся до неволі 28 офіцерів, 1600 салдатів, 17 скорострілів, 27 возів амуніції, 800 возів провіанту. Букарешт у небезпеці, його доля рішиться у двох-трох днях, тим більше, що ворог наближається від сторони, що має ледве один форт, а всі інші форти (8) є від сторони Росії. Росія мала вислати велику поміч,

але поки вона прийде, чи не буде запізно! Неприятель є від Букарешту всего 50—40 км.

На прочих фронтах слабкі перепалки.

Напад німецької фльоти на устє Тамізи.

Дня 24. листопаду в ночі напала часть німецької фльоти на устє річки Тамізи коло Лондону. Зайняла укріплене місце, але фльоти англійської не зістрінула. 27. листопаду зробила другий напад, але затопила одно судно, забрала залог, а нейтральні кораблі перешукала і перепустила.

Вісти з Росії й зі світа.

ПОСЛІВ ОСЕРЕДНІХ ДЕРЖАВ ВІДІСЛАНО З ГРЕЦІЇ.

На жадання французького консуля послів німецького, австрійського, турецького й болгарського відіслано через Кавалю до їх держав. Венізелос видав війну Болгарам і їх союзникам. Король заховує пасивний опір.

НІМЕЧЧИНА ГОТОВИТЬ ЗАГАЛЬНУ ОБОРОНУ.

На засідання парламенту готується проект німецького правління увести обовязкову службу для війська всіх муштин до 60 року, а жінок до виробу муніції. Такий самий проект хоче за Німеччиною увести в життя Англія й Італія.

ІТАЛІЙСЬКИЙ МАНІФЕСТ ПРОТИ ВІЙНИ.

Тайний комітет „Соліте публіка італіяна“ оголосив маніфест, кличучи до бунту народу: „Війна вже програна. Пан Вікторіо Савойський (король) може відіхати собі до своїх дібр, а ми з міністрами порахуєм ся кулаками! Обманець Д'Анунціо (поет, що підбурював їх до війни) нехай їде до своїх веселих дам у Франції, бо небагом буде заперта дорога! Мільон людей жертвувало правительство на добуте 10 кілометрів! Ми сплюємо таких провідників народу!“—Се головні думки сього письма, що розкинуто по цілій Італії. Розношків сього письма покарало правління дуже лагідно, бо боїть ся робити мучеників і роздражнювати нарід, готовий до бунту.

ГОЛОСИ ОБУРЕННЯ У ФРАНЦУЗСЬКИМ ПАРЛЯМЕНТІ.

Дня 21. листопаду проти внесенного правлінням проекту покликання 18 літних підняв ся протест зі сторони соціалістичних послів Брінет'а й Фавра. Вони говорили про знесилле Франції у сій війні. Франція дала $\frac{1}{6}$ частину своєї людности у вогонь, Італія $\frac{1}{11}$, Англія $\frac{1}{10}$, а Росія $\frac{1}{20}$. Втрати Франції є три рази більші від втрат Англії. Тепер черга на союзників—час подумати про спасенне французької раси, правління дає тільки пусті обіцянки. Счинив ся гамір в палаті. Перед закриттям засідання проголошено тайність його іменем погнібних.

ЗМІНА МІНІСТРІВ В РОСІЇ.

Прем'єр міністрів Штюрмер станув проти участі Думи в рішенні державних конечностей і відпочив її на тиждень. На радї 4. листопаду більшість кабінету заявила ся за міністром Треповим, а Штюрмер остав при меншості. Супроти того за участю Родзянко Трепов поїхав до царя до головної квартири і вернув іменований президентом міністрів на місце Штюрмера, а міністром заграничних справ став Нератов. Ся зміна йде в сторону кадетів за впливом англійського посла Буханана. Поступовий блок урядив бенкет (ппр) для Трепова і запросив англійського посла, до якого говорив бесїду посол Шидловський, аби був необхідним дорадником Росії в тяжку годину. Так тепер став диктатором (необмеженим володїтелем) Росії англійський посол. Штюрмер схиляв до сепаратного мира з Німеччиною, як всі праві. Тепер взяла верх лівіща, ліберальна партія—а Англія руки затирає, боїть ся, щоби Росія першою не заключила мира з більшими користями.

МІЛЮКОВ—ПРИЧИНОЮ УПАДКУ ШТЮРМЕРА.

Копенгагська „Політкен“ доносить, що приключкою упадку Штюрмера була остра промова проф. Мілюкова в Думі проти правління і царя. Тоді скликано кабінет на нараду, що зробити з тим бесїдником. По довгій перепалці голоси подїлилися, за нерушимість посла Мілюкова була більшість—себто і внесенне Штюрмера упало більшістю одного голосу.

ЩО ДІЄТЬ СЯ У ВІДНІ?

Помершого австрійського цїсаря переведено з Шенбруну з літньої палати до Гофбургу (зимової палати) у Відні, у вівторок, у вечері, і поставлено в двірській каплиці. В середу (29. лист) буде вільний вступ для народу, На похорон їдуть цїсар німецький з головної кватири, шведський наслідник престолоа і всі німецькі князі. Новий цїсар зветь ся просто Кароль. Має коронувати ся на угорського короля, ще перед Рїздвом у Будапешті, щоби мати право затвердити бюджет угорського парламенту.

КОЛИ БУДЕ МИР?

В Нью-Йорку зійшли ся на конференцію значніші американські політики, щоб порадити ся над миром. Посли-німецький, англійський і французський побажали членам того америк. товариства щасливого успіху в приверненню миру. А Грей, англійський презід. міністрів, посилає на конференцію таку телеграму: „В нас кожний чоловік помирає вашу велику цїль і завдання, але ми всі є тієї думки, що перед закінченням війни, ледве чи вдасть ся привернути мир“... Виходить, що мир буде.... аж по війні.

500,000 виборців збільшило ся в Голяндії наслідком зміненого виборчого закону. До тепер Голяндієць, який мав 24. роки, мав право вибирати депутата,—а від сьогодні, хто скінчить 23. роки, може вже вибирати,—Зниженне о 1. рік побільшило силу робучого народу голяндського о 1/2 мільйон.

В числі 124, „Вістника Союзу Визволення України“ є подані цікаві вісти з революційного руху в Росії.

З партійного звідомлення соціал-революціонерів узнаєм про настрій робітників, селян і салдат, про становище самої партії в часі цієї війни та про переслідування правительства за революційні заворушення.

По настрою та по все більшому ширенню революційної пропаганди можна бачити, що робуча Росія всі свої надії покладає на революцію, котра приде чи ще до миру, чи після миру, і котра все охопить і переверне в користь працюючих мас.

ПОМСТА РОСІЇ ЗА ПОЛЬСЬКЕ КОРОЛІВСТВО.

Росія вислала до Галичини Сухомлінова, як заступника військового губернатора, аби проголосити аннексію (прилученне) занятої Галичини до Росії з помсти за проголошенне польського королівства.

НЕБЕЗПЕЧНІ ПОЛОНЕНІ.

„Новое Время“ доносить з Київщини: „Воєнна управа видала розпорядок забрати в найблизшім часі всіх полонених, переданих окремим сільським господарям, і на будуче не призначувати полонених селянським господарствам, а посилати їх в села лише більшими групами.“

НОВА РОСІЙСЬКА ПОЗИЧКА.

Російське правительство знов затыгає позичку в Америці в сумі 50 мільйонів долярів (доляр—2 рублі) на 6 1/2 процент на 5 літ.

ЖЕРТВИ.

Н а п а м я т н и к.

Від VI блоку по підписному листу № 6—32 м. 75 ф.	
„ V „ по двом підписним листам другого й	
„ п'ятого бараків	—15 м. 55 ф.
„ IV блоку по підписному листу № 4—3 м. 15 ф.	
„ III „ „ „ „ № 3—7 м. 85 ф.	
„ VII „ „ „ „ № 7—5 м. —	
„ X „ (крім 5 м. 35 ф., що оповіщено в ч. 34) ще поступило	—3 м. 35 ф.
Від Кустарного Т-ва	—5 м. —
„ Т-ва ім. М. Лисенка (кружеч. збор)—25 м. 79 ф.	
З робітничої команди „Аспер“	—17 м. —
Разом	—115 м. 44 ф.

Всім жертводавцям складаємо щирю подяку.

КОМИТЕТ.

З друкарні „Союза Визволення України“ в таборі Вецляр.